

Irena Kanišauskaitė, Nijolė Šervenikaitė, Saulius Žukas

10

(II gimnazijos) klasė



Literatūra

Vadovėlis, II dalis

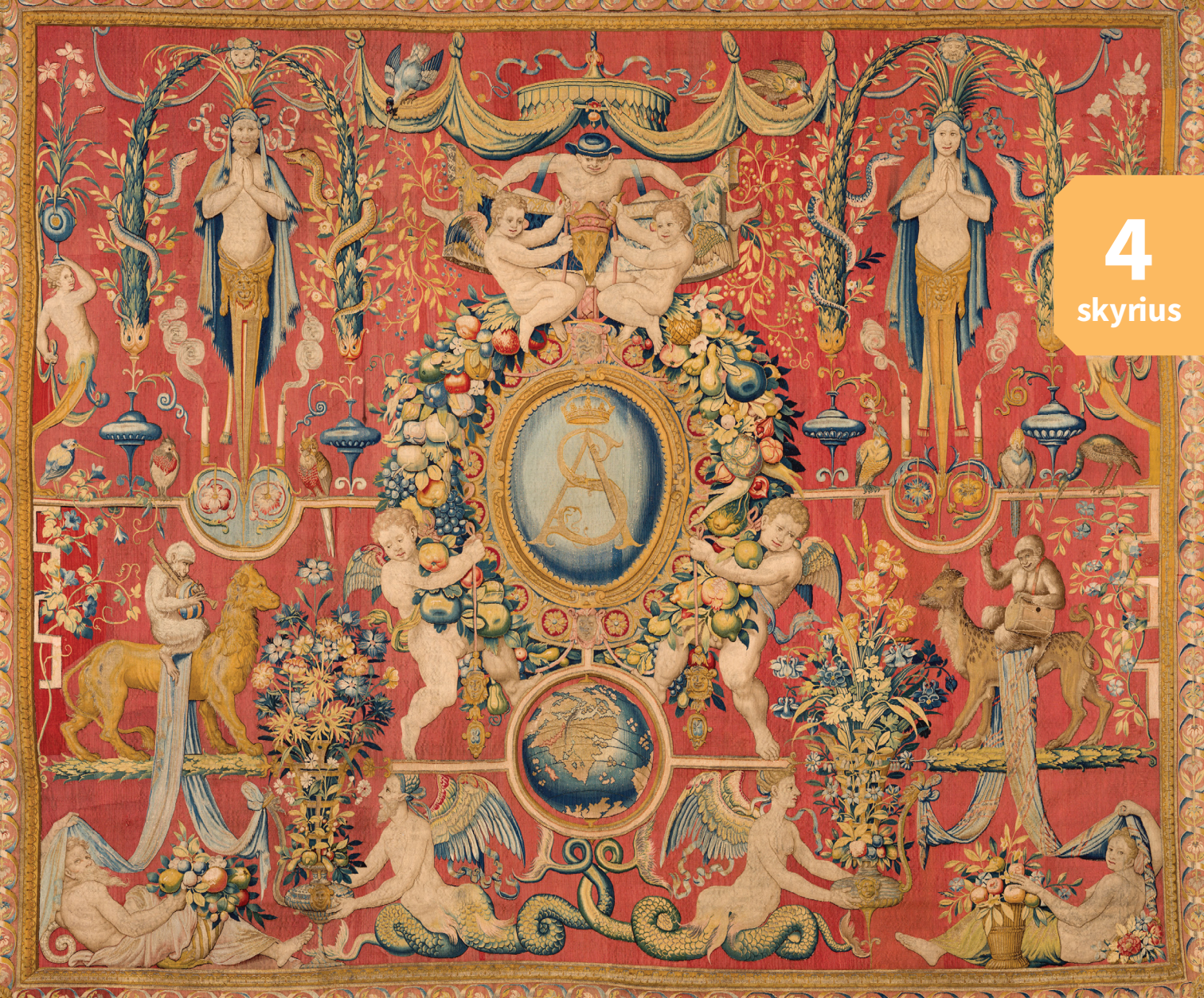
TURINYS

4 skyrius. RENESANSAS	7
4.1. Renesansas Europoje.....	8
4.2. Viljamas Šekspyras	14
„Hamletas“ (<i>ištraukos</i>)	17
66-asis sonetas	61
1-asis sonetas	62
5-asis sonetas	62
24-asis sonetas	63
64-asis sonetas	63
116-asis sonetas	64
132-asis sonetas	64
154-asis sonetas	64
4.3. Migelis de Servantesas Saavedra	66
„Don Kichotas Lamančietis“ (<i>ištraukos</i>).....	69
Algirdas Julius Greimas. „Cervantes ir jo Don Kichotas“ (<i>ištraukos</i>)	83
Tomas Venclova. „Hidalgo“	85
4.4. Renesansas LDK	87
4.5. Lietuvos didybės paminklas: Jono Radvano „Radviliada“	91
4.6. Mikalojaus Daukšos „Postilės“ prakalba	99

5 skyrius. BAROKAS	103
5.1. Baroko epochos žmogus ir menas.....	104
5.2. Barokas LDK kultūroje	107
Mykolas Kazimieras Pacas. Testamento ištrauka.....	108
5.3. Baroko literatūra.....	110
Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis. „Kelionė į Jeruzalę“ (<i>ištraukos</i>).....	113
Motiejus Kazimieras Sarbievijus. I, 7. „Telefui Likui“	121
IV, 12. „Janui Libinijui“	122
III, 4. „Egnacijui Nolijui“	123
IV, 35. „Pauliui Kozlovijui“	123
„Meilė stipri kaip mirtis“	124
Konstantinas Sirvydas. „Punktai sakymų“ (<i>ištrauka</i>)	127
Česlovas Milošas. „Filologija“	129
Mykolas Olševskis. „Broma, atverta ing viečnastį“ (<i>adaptuota ištrauka</i>).....	130
5.4. Šiuolaikinis žvilgsnis į Baroką.....	132
Kristina Sabaliauskaitė. „Silva rerum“ (<i>ištraukos</i>).....	132
Žodynėlis	148
Literatūros šaltinių sąrašas.....	155
Iliustracijų šaltinių sąrašas.....	156



Šia piktograma pažymėtoms užduotims atlikti reikės skaitmeninių priemonių.
Jas rasite išmaniuoju įrenginiu nuskaite skyriaus pradžioje pateiktą QR kodą.



Gobelenas su Žygimanto Augusto inicialais

RENEŠANSAS

4.1. Renesansas Europoje

4.2. Viljamas Šekspyras

4.3. Migelis de Servantesas Saavedra

4.4. Renesansas LDK

4.5. Lietuvos didybės paminklas: Jono Radvano „Radviliada“

4.6. Mikalojaus Daukšos „Postilės“ prakalba



4.1. RENESANSAS EUROPOJE

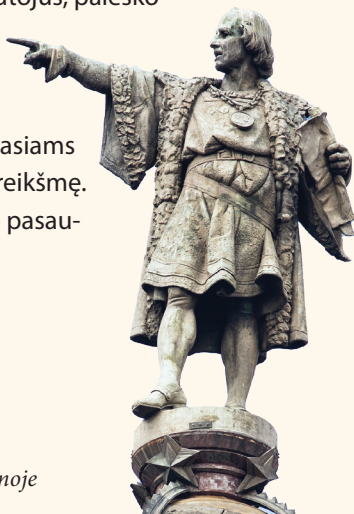
Atgimimas

Prancūzų kalbos žodis *renaissance* (iš lot. *renasci* – atgimti) reiškia atgimimą. Nuo XVI a. šia sąvoka apibūdinamas perėjimas iš Viduramžių į Naujuosius amžius. Atgimimo akcentas atsirado dėl neigiamo Viduramžių vertinimo: norėta pabrėžti, kad Renesanso laikais vaduojamasi iš viduramžiško pasaulio suvokimo, atsigręžiama į senovės Graikijos ir Romos kultūrą. Antikos mokslas, filosofija, menas tapo autoritetu Renesanso žmogui.

Atgimimo metafora nebuvo nauja: ne vienos epochos žmonės suvokė savo laiką kaip modernų svarbių pokyčių, atsinaujinimo amžių, tai yra priešino savo ir ankstesnių kartų gyvenimo būdą, pasaulėžiūrą, meno formas. Nors Renesanso žmogus Viduramžius ir vadino „tamsiaisiais“, pats daug ką perėmė iš ankstesnės epochos.

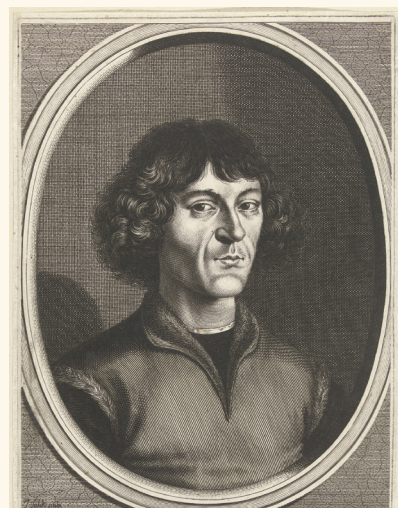
KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Renesanso epocha – didžiųjų geografinių atradimų laikas. Žmogų vilioja neatrasti dalykai, nepažintos erdvės, o Renesanso laikais ši trauka itin stipri. 1492 m. Kristupas Kolumbas (*Cristobal Colón*) pasiekė Amerikos krantus, 1498 m. Vaskas da Gama (*Vasco da Gama*) nuplaukė į Indiją, 1522 m. Fernando Magelano (*Fernão de Magalhães*) ekspedicija baigė kelionę aplink pasaulį. Prisiminkite, ką žinote apie šiuos keliautojus, paieškote daugiau informacijos ir pasirenkite pristatyti bendraklasiams šių ekspedicijų reikšmę. Kaip jos pakeitė pasaulio sampratą?



Kristupo Kolumbo
paminklas Barselonoje

2. Be kelionių į tolimus kraštus, kitokį pasaulėvaizdį formuoja astronomų atradimai. Žymaus lenkų astronomo Mikalojaus Koperniko (*Mikołaj Kopernik*) knyga „Apie dangaus sferų sukimąsi“ revoliucingai griauja šimtmečius gyvavusį pasaulio vaizdą. Paieškokite daugiau informacijos apie M. Koperniko atradimą ir parenkite pateiktį.



Mikalojus Kopernikas

3. Naujas mokslo žinias siekiama kuo greičiau skleisti ir tam ypatingą reikšmę turi knygų spausdinimo išradimas. Prisiminkite, ką apie tai mokėtės šiais mokslo metais ir ankstesnėse klasėse. Kas ir kada sukūrė knygų spausdinimo presą? Kokia buvo pirmoji šio išradėjo išspausdinta knyga?



Giliaspaudės spaudos cechas

Europos Renesanso pradžia

Vakarų Europos šalyse Renesansas apima XV–XVI a., o prasideda XIV a. senos ir turtingos kultūros krašte – Italijoje. Ryškiausias italų Renesanso bruožas – mėginimas gaivinti Antiką: imituoti graikų ir romėnų architektūrą, skulptūrą, orientuotis į geriausius jų literatūros pavyzdžius.

Pirmieji Renesanso židiniai Italijoje – kylantys Venecijos, Florencijos miestai. Plečiantis prekybai su Rytais, augant pramonei, reikėjo veiklių, išradingų žmonių. Sparčiai augančioje ir turtėjančioje Florencijoje jau XIII a. pabaigoje daugėjo intelektualų ir menininkų; vėliau ėmė burtis humanistų rateliai – savotiški švietimo židiniai, telkiantys labiausiai išsilavinusius to meto žmones.

Kartu su rateliais plito kitas epochai būdingas reiškinys – menininkų ir mokslininkų globa, mecenatystė. Ji turtingiesiems teikė progą pasipuikuoti turtais, įsiamžinti kultūros darbais. Italijos miestų valdovai globojo muzikantus, dailininkus, poetus, patys skaitė Antikos autorius, didžiulius pinigus išleisdavo bibliotekoms kurti. Italų dvaro gyvenimas buvo neįsivaizduojamas be inžinierių ir architektų, knygų perrašinėtojų, muzikantų ir skaitovų, mokytojų humanistų. Taigi Renesanso laikais gerbiamas, vertinamas įvairių talentų, kūrybingas, smalsaus

proto žmogus – universali asmenybė (lot. *homo universalis*). Laisvos žmogaus minties, jo kūrybinių galių aukštinimu ši epocha pranoksta ankstesnes.



Dovydo statula, skulpt. Mikelandželas, 1504 m.



Renesanso stiliaus Redentorės, arba Švč. Išgelbėtojo, bažnyčia Venecijoje, archit. Andreja Paladijus. Bažnyčia buvo sumanyta 1575–1577 m. per Veneciją siaubusį marą, kada žuvo apie 50 000 miesto gyventojų. Bažnyčią nuspręsta statyti tikintis dangiškosios pagalbos nuo maro.

Humanizmas

Ryškiausia Renesanso kultūros ypatybė – humanistinis sąjūdis, prasidėjęs Italijoje ir išplitęs po kitus Europos kraštus. Humanistais universitetų studentai XV a. vadino humanitarinių dalykų (jiems priklausė lotynų ir graikų kalbos, retorika, poetika, etika, istorija) dėstytojus. Vėliau humanistais imti vadinti humanitarinį išsilavinimą įgiję, Antikos studijoms atsidėję mokslininkai, plačios humanitarinės kultūros menininkai.

Renesanso humanistai įtvirtino naują požiūrį į žmogų – tikėjo žmogaus proto ir vaizduotės galia, gynė laisvą asmenybę, jos individualumą, pabrėžė išsilavinimo reikšmę. Naujoji pasaulėžiūra, žmogų laikanti didžiausia vertybe, vadinama **humanizmu**. Kaip renesansiškojo humanizmo manifestas skamba italų filosofo Džovanio Piko dela Mirandolos (*Giovanni Pico della Mirandola*) „Kalba apie žmogaus orumą“. Joje Aukščiausiasis kreipiasi į žmogų tokiais žodžiais:

Tau nėra jokių apribojimų: atiduodu tave į tavo paties rankas, kad pasirinktum savo prigimtį pagal savo valią. Įkurdinau tave pasaulio centre, kad iš čia galėtum patogiausiai stebėti visa, kas dedasi pasaulyje. Nepadariau tavęs nei dangiško, nei žemiško, nei mirtingo, nei nemirtingo, kad, būdamas laisvas ir pagarbos vertas kūrėjas, pats sau suteiktum tokią formą, kokios nori. Galėsi nusileisti iki žemiausių, neprotingų būtybių ir savo dvasios valia galėsi pakilti iki aukščiausių, dieviškų būtybių.

Vertė Eugenija Ulčinaite

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kokių teisių, pasak filosofo, Aukščiausiasis suteikia žmogui? Atsakykite apibendrintai.
2. Aukščiausiasis sako įkurdinęs žmogų pasaulio centre. Kaip suprantate šią frazę? Koks pasaulėžiūros pokytis čia fiksuojamas?
3. Remdamiesi kalbos ištrauka, pasvarstykite, ar asmuo sau gali suteikti „tokią formą, kokios nori“.

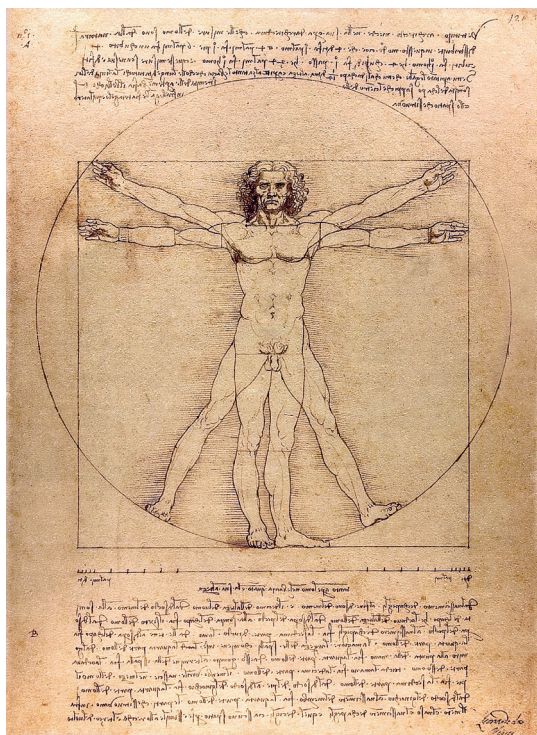
Toks žmogaus aukštinimas buvo naujas, palyginti su Viduramžiais, kada daug buvo kalbama apie nuodėmingą prigimtį, skatinama atsižadėti žemiškų malonumų, galvoti apie amžinąjį gyvenimą. Suvokęs savo vertę, Renesanso žmogus siekė džiaugtis gyvenimu čia ir dabar. Antikos mąstytojai tvirtino, kad žmogus turi jausti vidinę darną, saiką, būti santūrus, o Renesanso humanistai akcentavo neribotas žmogaus galimybes, individo išskirtinumą, ypatingumą, ragino pasitikėti ne likimu, bet savo dvasios ir intelekto galiomis.

Renesanso mąstytojų nebetenkino Viduramžių požiūris, kad Bažnyčios mokymas yra Dievo duotas, vienintelis teisingas ir viską paaiškinantis. Dabar svarbu patiems savarankiškai tyrinėti pasaulį, gilintis į gamtos paslaptis, ieškoti tiesos.

Leonardas da Vinčis



Spėjamas Leonardo da Vinčio autoportretas



„Vitruvijaus žmogus“, dail. Leonardas da Vinčis, apie 1490 m.

Vienas didžiausių Renesanso menininkų ir mąstytojų – Leonardas da Vinčis (*Leonardo da Vinci*, 1452–1519). Didysis menininkas teigė, kad net menas iš tikrųjų yra mokslas. Vienintelis būdas atskleisti gamtos dėsnius, anot jo, – stebėti ir bandyti. Kad pavyktų nupiešti portretą, L. da Vinčis įdėmiai studijavo žmogaus anatomiją, domėjosi medicina, slapta atliko anais laikais draudžiamus skrodimus, kruopščiai piešė eskizus.

Žymiausias dailininko anatominis eskizas – Vitruvijaus žmogus. Remdamasis senovės romėnų architekto Vitruvijaus (I a. pr. Kr.) proporcijų teorija, šiame eskize L. da Vinčis vaizduoja idealias žmogaus kūno proporcijas. Piešinys laikomas puikiu meninio ir mokslinio darbo pavyzdžiu.

Europos kultūros istorijoje L. da Vinčis vertinamas ne tik kaip genialus tapytojas, bet ir kaip skulptorius, mokslininkas, išradėjas, inžinierius, architektas, kartografas... Pats L. da Vinčis sakėsi esąs menininkas, trokštąs peržengti pasaulio ribas. Jis svajojo užkariauti dangų ir pasinerti į vandens gelmes. Kad išmanyti tiek daug sričių, kurtų skraidančius mechanizmus ar projektuotų idealų miestą, savarankiškai studijavo matematiką, fiziką, astronomiją, geologiją ir kitus mokslus, tyrinėjo žmogaus ir gyvūnų sandarą. Taigi smalsus protas, atkaklumas tyrinėjant gamtos paslaptis, vaizduo-

tė, ypatingas kūrybingumas L. da Vinčį iškėlė kaip tikrą Renesanso asmenybę. Kita vertus, kurdamas ateities išradimų projektus, genialus menininkas ir mąstytojas gerokai peržengė savo epochos ribas.

Tiriami

2023 m. rudenį į Vilnių atkeliavo tarptautinė interaktyvi paroda „Leonardo da Vinčio mašinos“. Pažiūrėkite reportažą, rodytą per LRT, paklausykite, ką pasakoja Energetikos ir technikos muziejaus gidas. Paieškokite daugiau informacijos apie L. da Vinčio kūrybinius projektus. Pasiruoškite papasakoti bendraklasiams apie žymiausius menininko išradimus.

Rašome

Įsižiūrėkite į L. da Vinčio paveikslą „Dama su šermuonėliu“, atkreipkite dėmesį į tamsaus fono ir šviesaus moters vaizdo kontrastą, moters pozą, jos žvilgsnį, ranką ir t. t. Savo įspūdžius, išvalgas pasižymėkite. Jei reikia, pasitarkite su dailės mokytoju. Parašykite vieno puslapio esė „Damos su šermuonėliu paslaptis“.



„Dama su šermuonėliu“, dail. Leonardas da Vinčis, apie 1491 m.

Reformacija

Renesanso humanistinė pasaulėžiūra skatino ieškoti kitokio žmogaus ir Dievo santykio. Europos visuomenėje jau seniai brendo nepasitenkinimas Bažnyčios viešpatavimu daugelyje gyvenimo sričių. Reformų poreikį aiškiai suformulavo teologijos daktaras Martynas Liuteris (*Martin Luther*, 1483–1546). 1517 m. ant Vitenbergo pilies bažnyčios durų jis prikėlė 95 tezes prieš indulgencijas¹. Jo pradėtas skelbti reformuotas tikėjimas greitai plito ir Vokietijoje, ir už jos ribų.

M. Liuteris ragino grįžti prie pirminės krikščionybės – tikrojo Dievo mokymo. Kiekvienas krikščionis turi skaityti Bibliją ir tokiu būdu tiesiogiai bendrauti su Dievu. Vadinasi, Šventasis Raštas turi būti prieinamas tikintiesiems, kad jį kiekvienas galėtų skaityti. Bažnytines apeigas reikia atlikti ne lotynų, o vietos žmonių kalba. Dievo malonę ir atleidimą žmogus gauna ne per bažnyčią (tuo labiau nuo-

dėmių atleidimo negalima nusipirkti), bet vien per tikėjimą. Be to, M. Liuteris pabrėžė asmens sąžinės laisvę, atsakomybę už savo veiksmus, žmogaus pareigas čia, žemėje.

Plačiausią užmojų reformacija įgavo Šiaurės ir Vidurio Europoje, kur katalikybė buvo jaunesnė, ne tokia tvirta. Religinio sąjūdžio rezultatas – nuo popiežiaus valdžios nepriklausomos Protestantų Bažnyčios susikūrimas, tai yra Vakarų krikščionybė skilo į katalikybę ir protestantizmą².

Renesanso literatūra

Dėmesys pasaulietiniam gyvenimui, humanistinėms vertybėms, žmogaus kūrybinei saviraiškai lėmė pokyčius ir literatūroje. Visų pirma, vis daugiau raštijos kuriama gimtąja kalba. Tautinės literatūros remiasi ne vien antikine, bet ir liaudiškąja tradicija. Liaudies menas – vaizdingo, sodraus žodžio, komizmo, naujų siužetų šaltinis. Menininkai siekia visapusiškai ir gyvai pavaizduoti žemiškąjį gyvenimą.

Iš įvairių lyrikos žanrų Renesanso laikais itin populiarius sonetas, pirmiausia atsiradęs kaip meilės eilėraštis. Sonetas – griežtos sandaros, 14 eilučių, rimuojamų tam tikra tvarka, 4 posmų eilėraštis. Be įprastos strofų sandaros ir rimavimo taisyklių, buvo laikomasi ir temos plėtojimo tvarkos: užuomazga – temos vystymas – kulminacija – atomazga. Sonete svarbiausia tematinė priešprieša tarp pirmų trijų posmų ir paskutinio.

Vadinamąjį itališkąjį sonetą išstobulino Franceskas Petrarka (*Francesco Petrarca*, 1304–1374). F. Petrarka laikomas pirmuoju Naujųjų amžių humanistu, nes, daug keliaudamas po Europą, rinko, studijavo, aiškino Antikos veikalus. Jis buvo tipiškąs Renesanso žmogus – smalsus, kritiško proto, troško pažinti pasaulį ir pelnyti šlovę. Didžiausią šlovę F. Petrarkai lėmė mylimajai Laurai skirta poezijos rinktinė italų kalba „Kanonjerė“ („Dainų knyga“). Laura, kurią poetas užsimena išvydęs bažnyčioje, panašiai kaip Viduramžių poeto Dantės Aligjerio (*Dante Alighieri*) Beatričė, buvo jo kūrybos įkvėpėja, vėlesniais laikais tapo idealios mylimosios simboliu.

Perskaitykite ir aptarkite čia pateiktą F. Petrarkos sonetą.



Martynas Liuteris, J. D. Miulerio medžio raižinys pagal Luko Kranacho piešinį, apie 1717 m.

¹ Indulgeñcija – Katalikų Bažnyčioje oficialus raštas, patvirtinantis laikinųjų bausmių už atleistas nuodėmes panaikinimą.

² Protestantizmas – viena iš trijų pagrindinių (greta katalikybės ir stačiatikybės) krikščionybės krypčių.



Frančesko Petrarkos skulptūra Florencijoje

Tos akys, kuriom žodžių nerandu,
Tie bruožai ir tos rankos, ir tos kojos,
Dėlei kurių savęs buvau nustojęs
Ir nusigręžęs nuo kitų veidų.

Tos garbanos, apie kurias galvoju, –
Kur blizgančios jų bangos? Nebėra
Jų aukso, mirė šypsena giedra,
Pavertus dulkių sauja mano rojų.

O aš su savo gedulu sunkiu
Vis gyvenu! Tegu sau vėjai svaiddo
Laivelį mano, – aš tolyn plaukiu.

Skaisčioji mano saulė nusileido, –
Klausydamasis liūdno lyros aido,
Aš jos galia nebelabai tikiu.

CCXCII sonetas. Vertė Aleksys Churginas

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Patyrimėkite kiekvieną posmą. Pabandykite išskirti poetinio vyksmo užuomazgą, plėtotę, kulminaciją ir atomazgą.
2. Iš kokių detalių galima susikurti poeto mylimosios paveikslą?
3. Aptarkite soneto gramatinį laiką. Įrodykite, kad tarp praeities ir dabarties galima justi įtampą. Kokios retorinės priemonės ją kuria?
4. Apibūdinkite lyrinio subjekto praeities ir dabarties pasaulį. Ar galima sakyti, kad jie gretinami kuriant šviesos ir tamsos priešpriešą? Argumentuokite.
5. Kaip atskleidžiamas dramatiškas subjekto gyvenimo lūžis?
6. Interpretuokite paskutinę soneto frazę.
7. Savais žodžiais paaiškinkite, ką eilėraščio subjektui reiškia meilė.

Vėlesnių laikų poetai iš F. Petrarkos mokėsi jausmingai reikšti meilės ilgesį, liūdesį. Šis žanras buvo gana populiarus: sonetai pradėti rašyti Ispanijoje, Prancūzijoje, Anglijoje. Angliškojo soneto modelį įtvirtino Viljamas Šekspyras (*William Shakespeare*). Jo eilėraščiai atskleidžia žemiškojo gyvenimo laikinumą ir jaunystės grožio trapumą.

Renesanso proza stebina temų ir žanrų įvairumu. Pavyzdžiui, XVI a. mąstytojai, svajoję apie geresnę, tobulesnę visuomenę, sukūrė įdomų utopijos³ žanrą. Jį išpopuliarino anglų politinis veikėjas Tomas Moras (*Thomas More*, 1478–1535). Pasaulinę šlovę autoriui pelnė 1516 m. lotynų kalba išleista knyga „Utopija“. Jos veikėjas, garsus keliautojas, pasakoja, ką matė Utopijos saloje. Ten bendruomenė tvarkosi demokratiškai, gerbiama žmonių lygybė, sąžinės laisvė, jos nariai dirba ir dalijasi bendro darbo vaisiais. Kad vaizduojamas gyvenimo modelis neįgyvendinamas, patvirtina pavadinimas – utopija.

Renesanso laikais itin mėgtas ironiškas kalbėjimas, rodantis kritišką kūrėjo santykį su pasauliu. Garsiausias tokio pobūdžio kūrinys – „Pagiriamasis žodis Kvailybei“. Lotynų kalba jį parašė eruditas, žymusis Europos humanistas Erazmas Roterdamietis (*Erasmus Roterodamus*, 1469–1536). Autoriaus

³ Utòpija – neįvykdomas, nerealus sumanymas, projektas, svajonė, fantazija.

4

5



Erasmus Roterdamietis, dail. Hansas Holbeinas jaunesnysis, 1523 m.

gyvenimo metais knyga buvo išleista 40 kartų, netrukus išversta ir į kitas kalbas. Satyra sukurta kaip pagiriamasis žodis – panegirika⁴, kurią ponio Kvailybė skiria sau ir savo gerbėjams. Ji turi kuo girtis, nes vienintelė žmonėms teikia malonumo: be Kvai-

lybės medaus liaudis nepakęstų valdovo, ponas – tarno, mokytojas – mokinio, žmona – vyro ir t. t. Pagaliau kas yra žmogaus gyvenimas, jei ne Kvailybės žaidimas? Autorius rado puikią formą: įsmeninta Kvailybė, pasipuošusi juokdario kepure, gali kalbėti šiurkščiai, įžūliai, piktai – kaukė pateisina kandžią pašaipą ir neleidžia užsipulti autoriaus.

Dramaturgija pakilimą išgyveno kiek vėliau nei poezija ir proza. Anglų dramos iškilimas karalienės Elžbietos laikais vadintinas antra didžiąja teatro epocha po senovės graikų. Žymiausias Renesanso dramaturgas, be abejo, V. Šekspyras.

Apibendriname

1. Kokiais faktais pagrįstumėte mintį, kad Renesanso epocha visoje Europoje buvo sparčios gyvenimo kaitos laikas? (Naudokitės ne tik vadovėliu, bet ir kitais informacijos šaltiniais.)
2. Kokie esminiai humanistinės pasaulėžiūros bruožai? Kokią įtaką humanistinis sąjūdis darė literatūrai?
3. Renesanso laikais visuomenėje buvo gerbiamas kultūros ir mokslo žmogus, kurio vertę lėmė išsimokslinimas, prasmingi darbai. Pasirenkite papasakoti apie:
 - jums įdomią, patrauklią Renesanso asmenybę;
 - apie mūsų laikų žmogų, kurį galėtumėte pavadinti renesansiška asmenybe.

⁴ Panegirika – literatūros žanras, šlovinamojo pobūdžio prozos ar poezijos kūrinys.

4.2. VILJAMAS ŠEKSPYRAS

Viljamo Šekspyro laikų Anglija ir jos teatras

Viljamas Šekspyras (*William Shakespeare*, 1564–1616) beveik sutartinai laikomas didžiausiu pasaulio dramaturgu ir vienu iškiliausių kūrėjų. Jo įtaka anglų ir pasaulinei literatūrai labai didelė. Geriausi V. Šekspyro kūriniai priklauso laikotarpiui, Anglijos istorijoje vadinamam Elžbietos epocha. Elžbietos I valdymo metais (1558–1603) baigėsi religinės vidaus kovos. Anglija sutriuškino Ispanijos Nenugalimąją armadą, tapo galinga jūrų valstybe ir pradėjo užkariauti kolonijas. Juodasis Anglijos istorijos metas – Prancūzijai pralaimėtas Šimtametis karas, Baltosios ir Raudonosios rožių karai, protestantų žudynės – liko praeityje.

V. Šekspyras užaugo ir subrendo patriotinėje, stiprioje, savimi pasitikinčioje visuomenėje, kurios entuziazmas kiek priblėso tik Elžbietos I valdymo pabaigoje. Manoma, kad melas, veidmainystė, pataikavimas, atskleisti „Hamlete“, vaizduoja paskutinių Anglijos karalienės valdymo metų dvaro aplinką. V. Šekspyro gyvenamuoju laikotarpiu kūrėsi nacionalinė anglų drama. Kiek pavėluotai plito Renesanso idėjos, populiarėjo iš Italijos ateinanti mada kurti pjeses pagal klasikinį Antikos modelį. Tačiau išliko svarbi ir Viduramžių misterijos⁵ įtaka. Dramų siužetai dažnai būdavo imami iš Anglijos istorijos. Tad V. Šekspyro kūryba yra pereinamojo laikotarpio; renesansinis pasaulėvaizdis ir naujas, psichologinis požiūris į žmogų siejasi su Viduramžių pažiūromis ir jo dramoms suteikia ypatingos įtampos.

Pradėti statyti ir teatrai – pirmiausia Italijoje, kurios architektai mėgdžiojo vėlyvuosius romėnus, vėliau Anglijoje. Pirmasis teatras Lõndone pastatytas 1576 m., o 1599 m. atidarytas garsusis „Gaublio“ (*Globe*) teatras, kurio scenoje buvo suvaidintos beveik visos žymiausios V. Šekspyro dramos.

Yra išlikęs 1596 m. pieštas Lõndono teatro, vadinamo „Gulbe“, eskizas. Scenos pakylą iš trijų

pusių supa erdvė, skirta žiūrovams stovėti, toliau – galerija⁶ su suolais ar kėdėmis turtingajai publikai, o už scenos – siena su durimis ar užuolaida, priden-giančia išėjimus į užkulisius. Scenoje buvo vieta muzikantams. Teatro bokštelyje per spektaklį iškel-davo vėliavą, o iš jo trimituodavo, skelbdami pasi-rodymo pradžią. Anglijos teatrus dažniausiai išlai-kė turtingi ir kilmingi žmonės. V. Šekspyro trupės aktoriai buvo teatro savininkai, todėl gautą pelną dalydavosi.

V. Šekspyro laikais teatras tapo labai populiarus ir ėmė daryti didžiulę įtaką visuomenės gyvenimui. Apie teatro galią V. Šekspyras kalba ir „Hamlete“: teatras „yra laiko atspindys ir trumpas jo metraštis“. Puritoniškoji⁷ visuomenės dalis teatrą smerkė. Šį jos požiūrį atskleidžia posakis: „Maras kilo iš nuo-dėmės, o nuodėmė iš teatro. Taigi teatras sukėlė marą.“ 1642 m., jau po V. Šekspyro mirties, Angli-joje kilo pilietinis karas, ir visi Lõndono teatrai buvo uždaryti. 1660 m. teatras buvo atkurtas, tačiau per porą dešimtmečių prarado tiek dramaturgus, tiek žiūrovus ir nebesusigrąžino V. Šekspyro laikais tu-rėtos sėkmės.



„Gaublio“ teatras

⁵ Mistėrija – dramos žanras – Viduramžių ir Rene-sanso laikotarpio (XIV–XVI a.) religinės tematikos (dažniausiai biblinių siužetų) drama, vaidinama per šventes turgaus aikštėse.

⁶ Galėrija – teatro žiūrovų salės viršutinis aukštas.

⁷ Puritõnai – griežtos gyvensenos, griežtų dorovės principų ir normų šalininkai.